

Érvelés, tárgyalás, meggyőzés

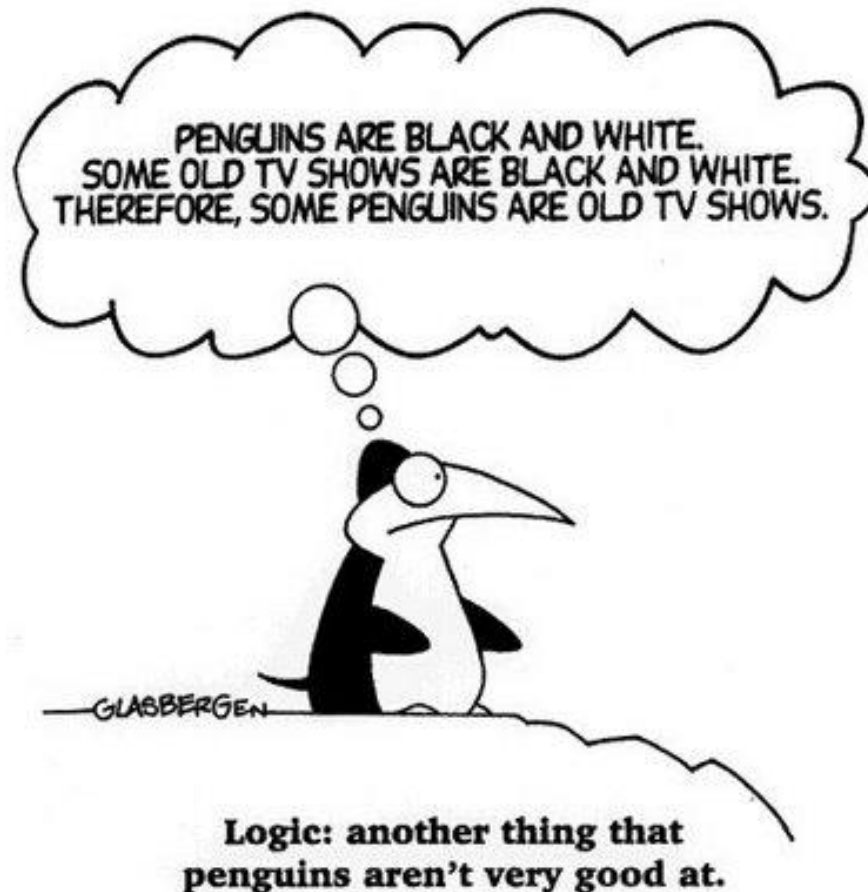
10. óra

Retorika és logika

Csordás – Geng – Pinkasz – Szabó - Tanács

TÉMAKÖRÖK

A vita elemzése: retorika és logika

A vita elemzése – klasszikus megközelítés

Dialektika:

- Szűk közösségeken belüli vitahelyzeteket vizsgál.
- Közösen elfogadott szabályrendszer (pl. racionalitás) érvényesül.

Retorika:

- Beszédeket elemez.
- Adott (gyakran heterogén) közönség és téma esetén milyen meggyőző érveket lehet találni.

Logika:

- Nem a kommunikáció elemzésére, hanem a biztos ismeretek megszerzésére szolgál.
- Élőnyelvi vitahelyzetek elemzéséhez a logika általában nem elégséges.

Retorika

Míg a dialektika metaszinten értékelte a vita lefolytatását, a **retorika magát a teljes szöveget vizsgálja.**

Három fő elemzési szempontot ajánl:

- 1) **Logosz:** a logikai, jól felépített és bizonyított állítások retorikailag is értelmezhetőek, hiszen képesek hatni a közönségre.
- 2) **Éthosz:** a vitában részt vevő fél a saját magáról alkotott képet építi fel, a személyiségével hat a hallgatóságra.
- 3) **Pátosz:** a vitában részt vevő fél a hallgatóság érzelmeit kelti fel (szavakkal, szimbólumokkal stb.) és ezeket az érzelmeket rendeli magához vagy ellenfeléhez.

Logika

Formális logika: deduktív érvek, a „logikán” alapulnak

- nem adnak hozzá a világról való ismereteinkhez, de explicitté teszik előismereteink logikai következményeit, összefüggéseit
- értékelésük
 - logikailag érvényes-e az érvelés struktúrája
 - igazak-e a kiinduló állítások

Informális logika: induktív érvelések, nem „logika”

- valószínűségi, statisztikai összefüggéseken alapul, ismeretbővítő
- értékelés:
 - erőseknek érezzük-e a következtetést
 - igazak-e a kiinduló állítások

Logika

Példák a formális logikára:

Ha elolvastam a könyvet, akkor leviszem a szemetet.

Elolvastam a könyvet.

Leviszem a szemetet

$$p \supset q$$
$$p$$

$$q$$

Logika

Példák a formális logikára:

Ha a pártelnök nem tudta, hogy mi folyik a pártjában, akkor le kell mondania, mert nem alkalmas a pozíciójára.

De ha tudta, az még nagyobb hiba, és ezért le kell mondania.

A pártelnöknek le kell mondania.

$p \vee q$ (tudta vagy nem tudta)

$p \supset a$ (ha tudta, le kell mondania)

$q \supset b$ (ha nem tudta, le kell mondania)

$a \vee b$ (le kell mondania vagy le kell mondania)

Logika

Pl. Wason-teszt:

Négy kártya, négy különböző jelzéssel: 4, 7, E, K. Minden kártyáról tudjuk, hogy az egyik oldalán egy szám, a másik oldalán pedig egy betű szerepel.

Mely kártyák sérthetik meg a szabályt: ha egy kártya egyik oldalán magánhangzó van, akkor a másik oldalán páros számnak kell lennie?

A helyes válasz: az „E” és a „7”.

Logika

A Wason-teszt magyarázata:

A „4” mindenképpen megfelel a formulának, ugyanis a hátoldalon talált mássalhangzó és magánhangzó sem sértheti meg a szabályt. A magánhangzó megfelel, mássalhangzóról pedig egyáltalán nem esett szó. A „K” esete abszolút irreleváns, hiszen a szabály továbbra sem említ semmit a mássalhangzókról, így bármi lehet a kártya másik oldalán. Az „E” és „7” jelű kártya azonban egy-egy esetben megsértheti a szabályt. Ha „E” másik oldalán páros szám van, akkor az megfelel a szabálynak, páratlan esetén viszont nem. A „7” kártya esetében a mássalhangzó továbbra is irreleváns esetet képez, a magánhangzó azonban megsérti a szabályt, mivel az egyértelműen kimondja: ha egy kártya egyik oldalán magánhangzó van, akkor a másik oldalán páros számnak kell lennie.

Logika

Ha leoltom a villanyt, nem fog égni a lámpa.

Nem ég a lámpa.

Leoltottam a villanyt.

Létezik olyan eset, amikor a premisszák igazak és a konklúzió hamis! (Pl. kiégett a lámpa.)

NEM ÉRVÉNYES A KÖVETKEZTETÉSI SÉMA (utótag állítása hiba)

Ha egy élőlény ugat, akkor az állat.

A macska élőlény és ugat.

A macska állat.

A következtetési séma érvényes (kondicionális), de a premissza hamis, ezért ez **NEM HELYTÁLLÓ KÖVETKEZTETÉS**.

A példa érdekessége, hogy a konklúzió viszont igaz, azaz a konklúzió igazságtartalma és az érvényes következtetési séma nem árul el semmit a premisszák igazságtartalmáról!

Logika

A formális logika biztos tudást ad nekünk, de nem ad új tudást, csak explicitté teszi a már meglévő adatokban lévő információt.

Az informális logika ezzel szemben új tudást ad, viszont a következtetései nem nyújtják a formális logika bizonyosságát, a statisztikai állítások is induktív állítások.

Pl. A dugóban 5 percet késik a busz. (valószínűségi állítás)
Most dugó van és 4 percet késik a busz.
1 perc múlva jön a busz.

- ❑ valószínűségi állítás
- ❑ a konklúciónak kisebb a valószínűsége mint a premisszának
- ❑ de még ez tiszta ügy...

Logika

János megbízhatatlan volt.

Jenő is megbízhatatlan.

A szomszéd Károly is megbízhatatlan.

Még a kicsi Marci is megbízhatatlan.

Tehát, Jolánkám: a férfi mind megbízhatatlan.

- ❑ induktív következtetéseknél múltbeli korlátozott számú ismert esetből következtetünk jövőbeli, új, ismeretlen esetekre
- ❑ a fő kérdés: hány múltbeli igazoló esetre van szükségünk?

Logika

Pl. Sherlock Holmes nyomoz:

Itt van egy orvosnak kinéző, katonás úr. Természetes, hogy katonaoorvos. És csak most jöhetett a forró égöv alól, mivel az arcát a nap erősen megperzselte. Miután a keze ott, ahol a kezelő egy kicsit felcsúszott, fehér, tehát az nem lehet a természetes testszíne. Beesett, megnyúlt arcáról pedig lerítt a szenvedés és a betegség nyoma. Egyik karja sérült, mivel nem mozgatja úgy, mint az egészséges ember. Most már csak az hiányzott, hogy a forró égöv melyik részében állhatott ki ennyit egy katonaoorvos? Miután a háború csak nemrég fejeződött be, s azelőtt sehol másutt nem folyt harc, logikus tehát, hogy Afganisztánban kapta sebét.

Logika

Sherlock Holmes lényegében az alábbi sémát használja:

- ❑ adottak A, B, C,... tények
- ❑ ha X tény fennállna, ez nyújtaná a legjobb magyarázatot A, B, C,... tényekre
- ❑ tehát X-re következett

A tudomány is így működik: ha a régi elméletünknel találunk egy megbízhatóbb magyarázatot nyújtó újat, kidobjuk a régit (vagy legalábbis korrigáljuk).

Logika

Ügyész az esküdteknek:

Látták az áldozatokról készült sokkoló fényképeket. Hallották az orvos szakértők véleményét arról, hogy milyen rettenetes kínokat kellett kiállniuk haláluk előtt. Ezek után semmilyen kétely nem maradhatott Önökben, hogy a vádlott bűnös többrendbeli különös kegyetlenséggel elkövetett emberölésben.

A premisszák igazak, de nincs összefüggés a premisszák és a konklúzió között.

Mítosz, hogy a dohányzás káros az egészségre. A családomban mindenki dohányzik, de nem is lehetnének egészségesebbek

A premisszák igazak, de nincs elegendő példánk az igazolására (hasonlóan a férfiak megbízhatatlanságához).

Logika

A falusi fiatalok rendszeresen rosszabb eredményeket érnek el a PISA-teszten, mint a városiak. Tehát butábbak a városiaknál.

A premisszák igazak, de van jobb magyarázatunk. Pl. oktatási rendszer, tanított készségek különbözősége (hasonlóan a Sherlock Holmes-példához).

TEHÁT ahhoz, hogy eldöntsük, hogy erős vagy gyenge a induktív következtetés, előzetes tudás szükséges.

Összefoglalás: A racionális vita

A racionális vita célja: a helyes álláspont kialakítása (a véleménykülönbség feloldása).

A racionális vita eszköze: bizonyítás és kritika megfelelő érvekkel.

- 1) **Jó érvekről több nézőpontból is beszélhetünk:** pl. amikor egy törvényszéki tárgyalás típusú vitában egy érvet pusztán hatékonysága alapján is jónak nevezhetünk. **A racionális vita szempontjából azonban** csak azokat az érveket nevezhetjük jónak, amelyek ténylegesen, meggyőző erejüktől függetlenül, önmagunkban is megindokolják a védeni kívánt álláspontot.

A helyes következtetések szabályaival, törvényeivel **a logika** tudománya foglalkozik.

Összefoglalás: A racionális vita

2) A helyes következtetés alkalmazása **szükséges, de nem elégséges** feltétele a jó érveknek, illetve a racionális vitának. Ugyanis **logikai értelemben helyes következtetés hamis téziseken is alapulhat.**

Pl. P1: Minden magyar adócsaló.

P2: Gábor magyar.

K: Gábor tehát adócsaló.

A következtetés logikai szempontból korrekt, ám feltételezhető, hogy egyik kiinduló tézise („Minden magyar adócsaló.”) hamis. Ezért a végkövetkeztetés igazsága („Gábor adócsaló.”) nincs garantálva.

Tehát: a racionális vita teljesüléséhez a logika mellett az adott problémakör alapos ismeretére is szükségünk van.

Összefoglalás: A racionális vita

- 3) A racionális vita mint egy közös célra irányuló diskurzus, **bizonyos együttműködési szabályok betartását is előfeltételezi.**

Tehát: A racionális vita teljesülése a helyes következtetés alkalmazását, a témakör bizonyos szintű ismeretét és az együttműködési szabályok betartását igényli.

KÖSZÖNÖM SZÉPEN A FIGYELMET!

Csordás Hédi Virág: hedi.csordas@filozofia.bme.hu

Geng Viktor: geng.viktor@gmail.com

Pinkasz András: andras.pinkasz@filozofia.bme.hu

Szabó Krisztina: kriszti.szabo@filozofia.bme.hu

Tanács János: oktatas.tanacs@gmail.com